

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙ-
ΣΜΟΥ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ

ΙΔΡΥΤΗΣ: ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΟΣ ΕΝΑΤΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ

1951

Η "ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΗ ΕΣΤΙΑ," ΜΕ ΤΟΝ ΔΡΟΣΙΝΗ *

Μέσα στά πιό αξιόλογα παλιά περιοδικά πού φάνηκαν στην Ελλάδα κατά τά πρώτα πενήντα χρόνια από την απελευθέρωσή της, ξεχωριστή θέση παίρνει ή «Εστία» πού συγκέντρωσε όλα τά προσόντα σοβαρού φιλολογικού περιοδικού και προοδευτικού λογοτεχνικού οργάνου. Σ' όλη τή σταδιοδρομία της γίνηκε τό κέντρο νέας πνευματικής ζωής και στάθηκε ό καλός φίλος στους νέους συγγραφείς και ποιητές, πού τους βόηθησε νά πάρουν συνείδηση τών πνευματικών αξιών τους, τους άποκάλυψε στό κοινόν και τους χειραγώγησε στους νέους λογοτεχνικούς δρόμους. Η ζωή της ήταν πάντοτε δυναμική. Οί σταθμοί της ανάλογοι μέ τήν πνευματική πρόοδο τών εποχών και κάθε πέντε χρόνια πού περνούσαν σημειωνόταν και μιá ανακαίνιση και μιá έγχυση από νέον αίμα. Μορφή και ύλη πάντοτε σύμφωνες. Πνευματική και κοινωνική ζωή παράλληλες. Έξέλιξη ρυθμική, νεωτερισμός προσεκτικός. Έτσι ή «Εστία» αναδείχτηκε τό τέλειο όργανο τής λογοτεχνικής αναγέννησης τής νέας Ελλάδας, «τό σπουδαιότατο» — όπως τό χαρακτήρισεν ό Νικ. Πολίτης — «περιοδικό, πού δικαία του άξιζει ό τίτλος του έθνικού». Ίδρυτής του ήταν ό Παύλος Διομήδης, ένας από τους τρεις αδελφούς τής μεγάλης Σπετσιώτικης οίκογένειας, ό γνωστός τήν εποχή εκείνη εúπατρίδης Γεν. Γραμματεύς τής Έθνικής Τραπέζης, γιός του διαπρεπή επιστήμονα Διομήδη Κυριακού. Στόν Παύλο Διομήδη, ό πενθερός του Δημ. Μαυροκορδάτος άφησε κληροδότημα δέκα χιλιάδες δραχμές για τήν έκδοση «οίκογενειακού» περιοδικού, κι' έτσι μ' έξασφαλισμένη τήν οικονομική βάση είδε τό φώς ή «Εστία», στόν τύπο του Γαλλικού περιοδικού «foyer», άπ' όπου πήρε και τόν τίτλο της.

Ό πρώτος αριθμός της βγήκε τό Γενάρη του 1876 και ό τελευταίος τόν Ιούλιο του 1895.

Στά είκοσι χρόνια τής ζωής του τό περιοδικό σημείωσε τέσσερις περιόδους. Τήν πρώτη μέ τό Διομήδη, τή δεύτερη μέ τό Γ. Κασδόνη, τήν τρίτη μέ τόν Πολίτη — Δροσίνη (και κατόπιν μέ μόνο τό Δροσίνη) και τήν τέταρτη μέ τό Γρ. Ξενόπουλο.

Νικ. Πολίτης και ό Γ. Δροσίνης άρχισε νά πνήθ δροσερότερος άέρας μέσα στις στήλες της κι' όλη ή νέα ζωή του γραπτού νεοελληνικού λόγου μπαίνει εκεί χωρίς διασταγμούς, μ' ένθουσιασμό αλλά και μ' άυστηρή έπιλογή και προσοχή, πού γι' αυτές έδιναν έγγύηση ή σοβαρότητα και ή ικανότητα τών νέων διευθυντών της. Δίπλα στό σοφό λαογράφο και άρχαιολόγο, ό έμπνευσμένος ποιητής και καλαίσθητος λογοτέχνης, πού συνδυάζει τήν ιδέα μέ τήν πράξη σ' ένα κρᾶμα πετυχημένης δράσης και έέργειας, πού είναι συντηρητικός αλλά και πρωτοπόρος, πού ή λεπτή του διάθεση τόν οδηγεί στην έπιλογή και τήν έπιτυχία. Αν ό Κασδόνης, έκδότης μόνον, δέν έγραφε, αλλά είχε τήν ικανότητα νά κάνη τους άλλους νά γράφουν, ό Δροσίνης συγκέντρωνε και τά δύο. Και γράφει ό ίδιος και κινεί τους άλλους. Κι' έμπνέεται κι' έμπνέει. Γι' αυτό και στή φιλολογική του ζωή και στό δημόσιο βίο του έπιτυχίες μονάχα γνώρισε.

Τώρα ή έκτύπωση τής «Εστίας» γίνεται μέ περισσότερη φροντίδα, σε καλύτερο χαρτί και μέ διαλεκτήν εικονογράφηση. Η επίδραση του Πολίτη φανερώνεται στή δημοσίευση δημοτικών τραγουδιών και λαογραφικών μελετών. Κι' ένω εξακολουθει τό παλιό έπιτελείο μέ τά όνόματα του Ραγκαβή, Παπαρηγόπουλου, Σ. Λάμπρου, Πολίτη, Δροσίνη, Παλαμά νά γεμίζει τις σελίδες τής «Εστίας», μπαίνουν και οι νεώτεροι πού κατακτούν άμέσως μέ τό δροσερό πνεύμα τους, μέ τή νέα λογοτεχνική πνοή τους. Ό Μητσάκης μέ τις Άθηναικές σελίδες, ό Καρκαβίτσας μέ τις συνοικιακές περιγραφές του — μέ τ' «Αναφιώτικα» — ό Ξενόπουλος μέ τις «Σκέψεις» και «Αναμνήσεις» και τά πρώτα διηγήματά του, ό Στέφανος Μαρτζώκης μέ τις «Μπαλλάντες» του, ό Κ. Μάνος μέ τά ποιήματά του.

Μέσα σ' αυτόν τόν πνευματικό κήπο, πού οι νέοι τώρα χαρίζουν τή δροσιά τους και βρίσκουν εκεί τήν κατάλληλη άτμόσφαιρα για νά έκδηλωθούν, οι παλιοί και «έμβριθείς» συνεργάτες τής «Εστίας» ξαναβρίσκουν τό κέφι τους, νοσταλγούν τά

* Απόσπασμα από τό ανέκδοτο βιβλίο: «Τά παλιά περιοδικά. Πενήντα χρόνια ελληνικής πνευματικής ζωής».

Τήν εποχή πού διεύθυναν τήν «Εστία» ό

νιάτα τους κι' ἀρπάζουν τὴν πρώτη εὐκαιρία γιὰ νὰ παίξουν καὶ νὰ εὐθυμήσουν. Ἔτσι δημοσιεύονται δύο τετράστιχα ἀπὸ ἕνα λεύκωμα μιᾶς δεσποινίδος. Στὸ ἕνα εἶναι ὁ Ἀναγνώστᾶκος ποὺ μετὰ τὴν εἰδικότητα τοῦ γιατροῦ εὐχεται στὴ νέα κόρη ποὺ τοῦ ζήτησε κάτι γιὰ τὸ λεύκωμά της :

Ποθεῖς τὰς εὐχάς μου τῷ ὄντι ;
Σοῦ εὐχομαι, νέα φιλιτάτη,
Νὰ μὴ σοῦ δακρύσῃ τὸ μάτι,
Νὰ μὴ σοῦ πονέσῃ τὸ ὄντι.

Κι' ὁ Δημήτριος Βερναρδάκης, παίζοντας, συμπληρώνει ἀμέσως ἀποκάτω τὴν εὐχή :

Ἄλλ' ἂν δὲν συμβοῦν καὶ τὰ δύο, φιλιτάτη,
— Καὶ εἶναι ἀθύρᾶται τοῦτο τῷ ὄντι —
Σοῦ εὐχομαι, ἂν σοῦ πονέσῃ τὸ ὄντι,
Νὰ μὴ σοῦ δακρύσῃ τὸ μάτι.

Ἀπὸ τὸ 1890 ἡ καλλιτεχνικὴ ἐμφάνιση τῆς «Ἑστίας» εἶναι πιὸ ἄρτια, γι' αὐτὸ κι' ὁ τίτλος τῆς τώρα γίνεται «Ἑστία Εἰκονογραφημένη». Δημοσιεύει ὁλοσέλιδες ξυλογραφίες, ἀντίγραφα ἀπὸ ὠραίους πίνακες διασήμεων ζωγράφων, φερμένες ἀπὸ τὴν Αὐστρία καὶ τὴ Γερμανία, καὶ τίς σελίδες τῆς στολίζουν καλλιτεχνικώτατες βινιέτες καὶ κοσμήματα. Οἱ νέοι ὅπου καὶ νὰ βρίσκονται, εἴτε στὴν πρωτεύουσα, εἴτε στὴν ἐπαρχία, ὅταν ἔχουν νὰ δώσουν κάτι καλὸ ἐνθαρρύνονται καὶ χειραγωγοῦνται ἀπὸ τὴν «Ἑστία», ποὺ μετὰ ἀγάπη, σὰν εἰλικρινὴς προστάτισσα τῆς τέχνης, τοὺς μπάζει στὸ σαλόνι τῆς καὶ τοὺς συσταίνει στὸ ἑλληνικὸ κοινόν. Καὶ πάντοτε τὸ μάντεμα τῆς «Ἑστίας» δὲν ἀστοχεῖ. Οἱ νέοι ποὺ παρουσιάζει κατακτοῦν ἀμέσως καὶ παίρνουν τὴ θέση τους στὴ νέα λογοτεχνία. Ὁ Δημ. Κακλαμάνος, λογοτέχνης γλαφυρώτατος στὴν ὠραία πεζογραφία του, ἐκδηλώνεται ἐδῶ καὶ ὡς θεατρικὸς κριτικὸς. Ὁ Διονύσιος Μάργαρης, ἀπὸ τὴ Ζάκυνθο, στέλνει τὰ γλυκύτατα τραγούδια του καὶ στὴν «Ἑστία» τὸ 1890 σημειώνεται ἡ νέα ἐξέλιξή του, ποὺ τὴ σταμάτησεν ὁ πρόωρος θάνατός του ὕστερα ἀπὸ πέντε χρόνια. Ὁ Ξενόπουλος ἐκεῖνο τὸ χρόνο δημοσιεύει τὸ πρῶτο του μυθιστόρημα ποὺ κινεῖ τὴν προσοχὴ τῶν φιλολογικῶν κύκλων, τὴ «Μητριά» του, καὶ ὁ Ἀργύρης Ἑφταλιώτης μᾶς δίνει τὰ χαριτωμένα ποιήματά του, ὅπως τὸ «Τραγούδι τῆς ταβέρνας» καὶ τὴν «Πασχαλιάτικη πατινάδα» καὶ ἄλλα πεζά του. Ὁ Καρκαβίτσας τὴ «Λυγερή» του καὶ τίς ὁδοιπορικὲς ἀναμνήσεις «Τὰ Κράββαρα», ὁ Κ. Κρυστάλλης τὰ ποιμενικά του. Ὁ Παλαμᾶς ἀρχίζει ἀπὸ τὸ χρόνο αὐτὸ τίς βιβλιοκριτικὲς του γιὰ τὰ «Λόγια τῆς Καρδιάς» τοῦ Μάνου καὶ τοὺς «Πρώτους στίχους» τοῦ Δημ. Ταγκόπουλου, καὶ τὸν Ἰούλιο δημοσιεύεται ἡ κρίση τοῦ φιλαδέλφειου διαγωνισμοῦ

ὅπου βραβεύτηκαν τὰ «Μάτια τῆς ψυχῆς μου» τοῦ Παλαμᾶ. Στὸν ἴδιο τόμο δημοσιεύονται καὶ δύο ἐναρκτήριοι πανεπιστημιακοὶ λόγοι: Ὁ ἕνας εἶναι τοῦ διευθυντῆ τῆς «Ἑστίας» Ν. Πολίτη καὶ ὁ ἄλλος παλαιοῦ συνεργάτη τῆς, τοῦ Σπ. Σακελλαρόπουλου, ποὺ φεύγουν καὶ οἱ δύο ἀπὸ τὸν κύκλο τῆς ἀπλῆς φιλολογικῆς ζωῆς γιὰ νὰ κατακτήσουν ἀξία δύο ἔδρες στὸ Πανεπιστήμιο.

Τὸ ἐνδιαφέρον τῆς νέας διεύθυνσης τῆς «Ἑστίας» γιὰ τὴν πρόοδο τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας γίνεται φανερό κι' ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία τῆς νὰ στρέψῃ τὴν προσοχὴ τῶν νέων ποιητῶν πρὸς τὴν εὐρωπαϊκὴ ποίηση, γιὰ νὰ γνωρίσουν τὴ νέα μορφή τῆς τέχνης καὶ ν' ἀκολουθήσουν τοὺς δρόμους ποὺ ἡ ξένη ποίηση τώρα ἀνοίγει. Γι' αὐτὸ στὸ Δελτίο προκηρύσσονται οἱ «Μικροὶ ἀγῶνες τῆς Ἑστίας», μεταφράσεις δηλαδὴ ξένων ποιητῶν. Καὶ προτείνονται γιὰ μετάφραση ἕνα ποίημα τοῦ Λενάου, ἕνα τοῦ Κοππέ καὶ ἡ περίφημη «Ἀθήνα» τοῦ Ἀρθούρου Γκράφ. Ἀπὸ τίς 27 ὅμως μεταφράσεις ποὺ ὑποβλήθηκαμε καμμιά δὲν κρίθηκε καλὴ καὶ καμμιά δὲ δημοσιεύτηκε. Μετὰ τὸ διορισμό του στὸ Πανεπιστήμιο ὁ Πολίτης ἀποχώρησε ἀπὸ τὴ διεύθυνση τοῦ περιοδικοῦ καὶ ἀπὸ τὸ Γενάρη τοῦ 1891 τὴν κράτησε μόνος ὁ Δροσίνης. Τὸ βαθμιαῖο ἀνέβασμα τῆς «Ἑστίας» ἐξακολουθεῖ, καὶ στὰ 1890 καὶ 1891 βρίσκεται στὸ κορύφωμά της. Ἡ κυκλοφορία τῆς ὀλοένα μεγαλώνει ὄχι μόνον στὴν Ἑλλάδα ἀλλὰ καὶ στὸν ἔξω Ἑλληνισμό. Στὴν Πόλη τὰ βιβλιοπωλεῖα τοῦ Γεράρδου καὶ τοῦ Δεπάστα τὰ χρόνια ἐκεῖνα ξόδευαν ἑφτακόσια φύλλα περίπου καὶ διαρκῶς ζητοῦσαν νὰ στέλνονται περισσότερα. Οἱ παλιοὶ συνεργάτες τῆς ἐξακολουθοῦν νὰ γράφουν καὶ νὰ μένουν γύρω στὸ περιοδικὸ στοργικοὶ φίλοι καὶ γεμάτοι ἐνθουσιασμὸ ὑποστηρικτῆς, ἐνῶ οἱ νέοι ὄλο καὶ πυκνώνουν τίς τάξεις του. Στὸν τόμο τοῦ 1891 ὁ Βικέλας δημοσιεύει τὸ διήγημά του «Διατὶ ἔμεινα δικηγόρος», ὁ Ψυχάρης τὴ «Ζούλια» του, ὁ Παπαδιαμάντης τὴ «Μαυρομαντηλοῦ», ὁ Δ. Αἰγινίτης τὴν «Κοσμογονία» — ἐκλαϊκευτικὴ ἐπιστήμη — ὁ Μπάμπης Ἄννινος τὴν περίφημη κωμῶδιάν του «Ζητεῖται ὑπηρέτης», ὁ Ἰω. Κονδυλάκης στέλνει Κρητικὲς εἰκόνες ἀπὸ τὰ Χανιά καὶ τὸ Ἡράκλειο, ὁ Θ. Βελλιανίτης ἐντυπώσεις ἀπὸ τὸ Ἅγιον Ὄρος, ὁ Παλαμᾶς τὸ «Θάνατο παλληκαριοῦ». Κι' ἐξακολουθοῦν τὰ χρόνια 1893 καὶ 1894 μετὰ τὴν ἴδια ἀνιόσαν πάντοτε, ὅπου ἡ ὕλη εἶναι πλουσιωτάτη καὶ οἱ καλύτεροι δημοσιεύουν τὰ καλύτερά τους ποὺ ὡς τὰ σήμερα κρατοῦν τὴν πιὸ καλὴν θέση στὴ νέα λογοτεχνία μας. Εἰκόνες, προσωπογραφίες, καλλιτεχνικοὶ πίνακες, γελοιογραφίες, τὸ ἕκτακτο τεύχος τοῦ 1893 γιὰ τὴ Ζάκυνθο ποὺ τὴ ρήμαξαν τότες οἱ σεισμοί, τὰ ἐπιστημονικὰ ἄρθρα, οἱ λογοτεχνικὲς

μεταφράσεις, τὰ ποιήματα καὶ ἡ φιλολογικὴ παραγωγή τῶν νέων γεμίζουν τὴν «Ἑστία».

Καὶ στὰ δύο αὐτὰ χρόνια δημοσιεύονται δυὸ ὡραία πρωτότυπα τοῦ Ἑμμ. Λυκούδη. «Ἡ ξένη τοῦ 1854», γλαφυρὴ ἱστορικὴ περιγραφή τῆς χολέρας ποὺ βασάνισε τὸ χρόνο ἐκεῖνο τὴν Ἀθήνα, καὶ τὸ στρατιωτικὸ του μυθιστόρημα «Κίμων Ἀνδρεάδης». Ἐπίσης διαλεχτὲς μεταφράσεις, ὅπως ὁ «Μέγας Γαλεότος» τοῦ Ἑτσεγκράη, ἡ «Μικρὴ Κόμησσα» τοῦ Ὁκτ. Φεγιέ, οἱ «Σκηνὲς τοῦ Βοημικοῦ βίου» τοῦ Μυρζέ ἀπὸ τὸ Ροῦδν, τὰ «Εἰδύλλια» τοῦ Θεόκριτου ἀπὸ τὸ Γ. Μαυρογιάννη, ὁ «Βουτηχτής» τοῦ Σίλλερ ἀπὸ τὸ Γλαῦκο Πόντιο (Ν. Κογεβίνα), ἡ «Υπατία» τοῦ Λεκόντ Δελίλ ἀπὸ τὸν Παλαμᾶ, ποὺ ἔδωκε ἀφορμὴ σὲ συζήτηση γιὰ τὴ μετάφραση μεταξὺ τοῦ μεταφραστῆ καὶ τῆς ἐφημερίδας «Ἄστυ». Καὶ δίπλα στοὺς παλιούς οἱ νέοι μετὴν ὄρμη καὶ τὴν πνευματικὴ τους ἀνθιση τῶχουν καύχημα ποὺ δίνουν τὴ συνεργασία τους στὴν «Ἑστία». Κάθε φύλλο τῆς στολίζεται μετὰ τὰ ὀνόματα τοῦ Ἐπισκοπόπουλου, τοῦ Μαλακάση, τοῦ Βλαχογιάννη, τοῦ Λάμπρου Ἀστέρη (Δ. Καραχάλιου), τοῦ Μήτσου Χατζόπουλου, τοῦ Διον. Μάργαρη, τοῦ Στ. Μαρτζώκη καὶ τῶσων ἄλλων.

Τὸν Ἰούλιο τοῦ 1893 ἀρχίζει ὁ Ξενόπουλος νὰ δημοσιεύῃ τὸ περίφημο Ζακυνθινὸ ἠθογραφικὸ μυθιστόρημά του «Μαργαρίτα Στέφα» ποὺ τ' ἀφιερώνει στὸ Δημ. Βικέλα. Ἄν καὶ ἀπὸ τὰ πρῶτα του, τὰ νεανικὰ ἔργα, εἶναι τὸ δυνατότερο σὲ περιγραφή καὶ εἰκόνες, ἀλλ' ἀδικημένο ἀπὸ τὴν καθαρεύουσα. Μετὰ τὴ «Μαργαρίτα Στέφα», ὁ Ξενόπουλος ἀνέβασε τὸ ἑλληνικὸ μυθιστόρημα στὴν καθαρὴ ἀστικὴ καὶ κοινωνικὴ ἠθογραφία. Ἡ ἐντύπωση ποὺ προκάλεσε στὸ φιλολογικὸ κόσμον τότε τῆς πρωτεύουσας ἦταν μεγάλη καὶ ὁ Ξενόπου-

λος μετὰ τὸ ζακυνθινὸ αὐτὸ δημιούργημα τοῦ ἔκαμε τὴν πιὸ μεγάλη λογοτεχνικὴ ἐπιτυχία.

Μ' ὅλη τὴ διάσταση ποὺ ἐπικράτησε στὴν ἀρχὴ μεταξὺ τῶν ρομαντικῶν καὶ τῶν νέων παρνασιακῶν, ὅταν μετὰ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου κατακάθισε λίγο ἡ βράση τοῦ θυμοῦ ἐναντίον τοῦ Ἀχ. Παράσχου γιὰ τὸν πόλεμον ποὺ εἶχε κηρύξει στοὺς νέους ποιητὲς τῆς ἐποχῆς, τὰ παιδαρέλια

ὅπως χαρακτήριζε τὸν Παλαμᾶ, τὸ Δροσίνην καὶ τὸν Καμπᾶ, ὁ Δροσίνης φιλιώθηκε μαζί του. «Δὲν μπορούσαμε νὰ μὴν τὸν ἀναγνωρίζουμε ἀληθινὸ ποιητὴ — γράφει στὰ «Σκόρπια φύλλα τῆς ζωῆς μου» ὁ ποιητὴς τῆς «Γαλήνης» — καὶ νὰ μὴ θαυμάζουμε πολλοὺς στίχους του σὰν ποιητικὰ διαμάντια τοῦ Ἑλληνικοῦ Παρνασσοῦ».

Στὴν «Ἑστία» κι' ὡς τὰ τελευταῖα χρόνια τῆς, ἔδινε ποιήματα καὶ κάποτε ἐπίκαιρα γιὰ κάποια ἐξαιρετικὴ περίσταση. Ὅταν πέθανε παντρεμένη στὰ ξένα ἡ κοσμογάπητη Βασιλοπούλα Ἀλεξάνδρα, ὁ Δροσίνης συλλογίστηκε πῶς ὁ μόνος ποὺ εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ τῆς ψάλλῃ τὸν Ἐπιτάφιο Θρῆνον, ἦταν ὡς ἐπίσημος ἑθνικὸς ποιητὴς ὁ Παράσχος. Τὸ παραδέχτηκε μετὰ ὑπερηφάνεια. Ἀργοῦσεν

ὅμως νὰ τοῦ πάη τὸ χειρόγραφό του, κι' ὁ Δροσίνης ἀνυπομονοῦσε καὶ τοῦ τὸ ζητοῦσε κάθε μέρα. Ἐπὶ τέλους ἔνα πρῶτ' ἐμφανίστηκε στὸ γραφεῖο τῆς «Ἑστίας» μετὰ ὄφρα θριαμβευτικὸ καὶ χωρὶς νὰ τὸν καλημερίσῃ τοῦ φώναξε βγάζοντας ἀπὸ τὴν τσέπη του ἕνα ρουλό χαρτιά:

— Τρακόσους τὸ κατάφερα!

Ἐννοοῦσε βέβαια ὁ Παράσχος, πῶς ἀνάλογα πρὸς τὸ θέμα δὲν ἔπρεπε τὸ ποίημα νὰ εἶναι συντομώτερον ἀπὸ τρακόσους στίχους! Κι' αὐτὸ τὸ τρακόσους τὸ τόνιζε, — ἔλεγε ὁ Δροσίνης — σὰ νὰ ἐπρόκειτο γιὰ τοὺς Τριακοσίους τῶν Θερμοπυλῶν.

Ἡ Μαίρη Γεωργίου Δροσίνην
μετὰ τὴ μικρότερη κόρη τῆς (κυρία Αἰλυ ντέ Πλαντά).

Ἐποχὴ ἡ ἀπαγγελία του, δηλαδή τὴν ἀπαγγελία του, πού κράτησε μιὰ ὥρα! Γιατὶ ὁ Παράσχος με τὸν ἴδιο λυρικό τόνο ἔλεγε τοὺς στίχους του ἀπὸ τὸ βῆμα τοῦ «Παρνασσου» κι' ἀπὸ τὴν καρέκλα ἑνὸς γραφείου. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν ὅτι κρατήθηκαν λίγοι ἀληθινὰ ὠραῖοι στίχοι γιὰ τὴν «Ἑστία», καὶ τὸ ποίημα τῶν Τριακοσίων ἐπέστηκε ὁ Παράσχος νὰ τὸ ἐκδώσῃ σὲ ἰδιαίτερο φυλλάδιο, γιὰ νὰ κυκλοφορήσῃ πωλημένο στοὺς δρόμους πολὺ περισσότερο ἀπὸ τὸ περιοδικό.

Ἀλλὰ καὶ ἡ κάτασπρη φουστάνελλα τοῦ Γεωργίου Παράσχου πέρασε ἀπὸ τὸ γραφεῖο τῆς «Ἑστίας». Κ' ἐκεῖ δημοσίευσε ἕνα κομμάτι ἀπὸ τὴ μεταφράση τῆς Ἰλιάδος σὲ δεκαπεντασύλλαβο. Εἶχε σκοπὸ — ἔλεγε — νὰ τὴ μεταφράσῃ ὅλη. Δὲν ἔγινε γνωστὸ ὡς πού ἔφτασε καὶ τί ἔγινε τὸ χειρόγραφο. Ὁ Γεώργιος Παράσχος δὲ δημοσίευσε πιά δικὰ του ποιήματα, οὔτε κ' ἔγραφε φαίνεται, γιατί κάποτε πού ρώτησε ὁ Δροσίνης τὸν Ἀχιλλέα, ἂν εἶχε τίποτε ἀνέκδοτο τοῦ ἀδελφοῦ του νὰ τοῦ πάῃ γιὰ τὴν «Ἑστία», τοῦ ἀποκρίθηκε ἀναστενάζοντας σὰν νὰ τὸν ζήλευε:

— Εὐτυχὴς ὁ Γεώργιος! δὲν τὰ γράφει πλέον τὰ ποιήματά του — τὰ ρεμβάζει.

Ἀπὸ τοὺς διηγηματογράφους τῆς «Ἑστίας» — καὶ ἦταν ὅλοι οἱ καλύτεροι τῆς ἐποχῆς—ὁ Παπαδιαμάντης ἦταν ὁ πιὸ ἰδιότροπος. Ποτὲ δὲν ἔμπαινε μέσα στοὺς γραφεῖο τῆς «Ἑστίας». Περπατοῦσε ἔξω ἀπὸ τὴν πόρτα, στοὺς δρόμους ὡς πού νὰ βεβαιωθῇ πὼς θὰ ἔβρισκε τὸ Δροσίνη μονάχο. Κρατοῦσε τὰ χέρια σταυρωμένα καὶ χωμένα τὸ κάθε χέρι στοὺς μανίκι τοῦ ἄλλου χεριοῦ, καὶ χωρὶς νὰ εἶναι κρύος ὁ καιρὸς, ἔτσι ἀπὸ συνήθεια. Μισάνοιγε τὴν πόρτα φοβισμένα καὶ φώναζε στοὺς Δροσίνη ἢ τὸν ἔκραζε βγάζοντας τὸ δεξιὸ χέρι:

— Μπορῶ νὰ σοῦ πῶ;

Ὅταν ὁ Δροσίνης τὸν πλησίαζε, τραβοῦσε ἀπὸ τὴ μέσα τσέπη τοῦ παλιοῦ τριμμένου παλτοῦ ἕνα χειρόγραφο διπλωμένο στοὺς μᾶκρος, σὰν ἐπίσημο ἔγγραφο καὶ τοῦ τὸ ἔδινε:

— Δός μου τώρα κανένα εἰκοσιπεντάρικο.

Οὔτε φρόντιζε πιά γιὰ τὴν τύχη τοῦ χειρογράφου οὔτε ἤθελε νὰ ἰδῇ διορθώσεις. Γι' αὐτὸ κι' ὄλα του τὰ διηγήματα ἔχουν τυπωθῆ γεμάτα λάθη.

* * *

Ἡ ἐπιστῆμη δὲ λείπει σ' αὐτὰ τὰ χρόνια ἀπὸ τὴν «Εἰκονογραφημένη Ἑστία». Ἡ ἱστορία ἀντιπροσωπεύεται ἀπὸ τοὺς Α. Διομήδη Κυριακό, Γ. Καλοσογούρο, Π. Καρολίδη, Σ. Λάμπρο κλπ. καὶ ἡ ἀρχαιολογία ἀπὸ τὸ Ν. Πολίτη, Δ. Γρ. Καμπούρογλου Ἰάκ. Δραγάτη, Π. Παπαγεωργίου, Χρ. Τσοῦντα κ. ἄ. Ὅλη ἡ κίνηση καὶ ἡ ζωὴ,

πού ἀπαρτίζει τὸ ἄφθονο ὕλικό τῆς ἱστορίας τῆς νέας ἑλληνικῆς φιλολογίας βρίσκονται πυκνωμένες στὰ δυὸ τελευταῖα χρόνια καὶ σκορπίζουν τὴν πιὸ ἔντονη λάμψη πού ἄφησε στοὺς ἑλληνικὸ λογοτεχνικὸ στερέωμα τὸ φωτεινότερο αὐτὸ περιοδικό. Γι' αὐτὸ καὶ δικαιολογεῖται τέλεια τὸ μεσουράνημά του σ' αὐτὰ τὰ δυὸ χρόνια καὶ ἡ τεράστια γιὰ τὴν ἐποχὴ καὶ γιὰ ἑλληνικὸ περιοδικό, κυκλοφορία του. Ἐτύπωναν — γράφει ὁ Δροσίνης στὰ «Σκόρπια φύλλα τῆς ζωῆς του» πού δημοσίευσε στὴν καθημερινὴ «Ἑστία» τοῦ Ὀκτώβρη τοῦ 1946 — τρεῖς χιλιάδες φύλλα κάθε βδομάδα καὶ τὸ προσωπικὸ τοῦ γραφείου ξημερωνόταν τὴ νύκτα τῆς Παρασκευῆς γιὰ νὰ ἐτοιμάσῃ τις ταχυδρομικὲς ἀποστολὲς τοῦ Σαββάτου. Κι' ὡς τις μικρότερες καὶ τις μακρύτερες ἑλληνικὲς παροικίες καὶ τῶν δύο ἡμισφαιρίων στέλνανε φύλλα καὶ τοὺς ἐρχόνταν συνδρομὲς καὶ πολύχρωμες τραπεζιτικὲς ἐπιταγὲς καὶ σειρὲς ξένων γραμματοσήμων πού κάποτε ἐδυσκολεύοντο νὰ τὰ ἐξαργυρώσουν.

Στις πυκνότερες ἑλληνικὲς παροικίες τῆς Ρωσσίας, τῆς Ρουμανίας καὶ τῆς Αἰγύπτου εἶχαν δικούς τους ἀνταποκριτὲς πού φρόντιζαν με πολὺ ζῆλο γιὰ τὴν ἐγγραφή συνδρομητῶν καὶ τὴν εἰσπραξὴ τῶν συνδρομῶν, προπληρωμένων καὶ πρὶν ἀρχίσῃ ὁ νέος χρόνος. Στὰ 1892 ἡ «Ἑστία» μεσουρανοῦσε. Ἡ κυκλοφορία τῆς τὴν ἐξασφάλιζε ὕλικῶς καὶ τῆς ἔδινε τὰ μέσα νὰ ἀμείβῃ γενναϊότατα τοὺς συνεργάτες της καὶ νὰ προσελκύῃ νέους, πρὸ πάντων, ἀπὸ τὸν κόσμον τῶν γραμμάτων, ὥστε νὰ θεωρῆται ὡς τὸ κατ' ἐξοχὴν ὄργανον τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας, καὶ ἡ φήμη της ν' ἀπλώνεται παγκόσμια.

Ἀλλὰ καθὼς φανερώθηκε γρήγορα, αὐτὰ τὰ δυὸ δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ συμβιβαστοῦνε: Τὸ πρόγραμμα τῆς Διευθύνσεως καὶ οἱ στερεοποιήμενες ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς ἐκδόσεως τῆς «Ἑστίας» στὰ 1876, ὀρέξεις τῶν ἀναγνωστῶν της. Οἱ περισσότεροι, καὶ μάλιστα τοῦ ἐξωτερικοῦ, εἶχαν συνηθίσει γιὰ δεκαπέντε χρόνια νὰ βρίσκουν στίς 16 σελίδες της εὐχάριστα κι' ὠφέλιμα οἰκογενειακὰ ἀναγνώσματα καὶ νὰ τὴν χρησιμοποιοῦν σὰν ἕνα δεσμὸ μετὰ τὴ μακρινὴ πατρίδα, γιὰ νὰ μὴν ξεχνοῦν τὴ γλῶσσα τῆς μητέρας τους καὶ νὰ μὴ τὴν ἀμελοῦν καὶ τὰ ξενητεμένα παιδιὰ τους... Τὴν ἤθελαν λοιπὸν νὰ μένῃ ὅπως ἦταν, ὅπως τὴν εἶχαν συνηθίσει καὶ τὴν εἰκονογράφῃ της τὴν καλοδέχτηκαν, σὰν τὴν ἀνθήση ἑνὸς φυτοῦ πού με στοργὴ καλλιέργησαν στὸν κῆπο τους.

Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ἡ Διεύθυνση τῆς «Ἑστίας» προσπαθοῦσε νὰ περιορίσῃ τὸ ἐγκυκλοπαιδικὸ μέρος τοῦ περιοδικοῦ καὶ ν' ἀντικαταστήσῃ τις μεταφράσεις με πρῶτότυπα διηγήματα καὶ μυθιστορήματα καὶ μελέτες καὶ κρίσεις. Κι' ἐπειδὴ ὅλοι σχε-

δὸν οἱ συντάκτες τῆς ἔκλιναν πρὸς τὸ δημοτικισμό καί, μάλιστα, οἱ πῶς διαλεχτοί, σελίδες ὀλόκληρες γέμιζαν με δικά τους δημοσιεύματα, ἄρχισαν νὰ ἐνοχλοῦν τοὺς πῶς εὐαίσθητους καί πῶς συντηρητικούς συνδρομητῆς τοῦ ἐξωτερικοῦ.

Σε γράμματά τους τὰ ὠνόμαζαν «γλωσσικά ἀνοσιουργήματα» ἢ «ἀντεθνικάς ἐπιβουλὰς» πῶς θυμὰ τους εἶχε πέσει ἡ Διεύθυνση τῆς «Ἑστίας» καί ζητοῦσαν νὰ τὰ ρίχνῃ στό καλάθι τῶν ἀχρήστων καί νὰ γυρίσῃ στό παλιὸ νοικοκυρεμένο πρόγραμμα «με τὴν ὠραία καθαρῆσαν γλῶσσάν μας».

Στὸ τέλος τοῦ 1892, πῶς ἐπρόκειτο νὰ ἀνανεωθοῦν οἱ συνδρομῆς τοῦ 1893, φανερώθηκε τὸ μεγάλο κατρακύλισμα. Οἱ συνδρομητῆς τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐπιστρέψανε τίς μισῆς καί περισσότερες ἀποδείξεις, με δὴλώσεις πῶς δὲ θέλουν πῶς νὰ διαβάσουν αὐτοί, οὔτε νὰ μαθαίνουν στὰ παιδιὰ τους τέτοια «χυδαῖα καί πρόστυχα πράγματα». Καί με τὸ ταχυδρομεῖο ἀπὸ παντοῦ λάβαιναν οἱ διευθυντῆς τῆς «Ἑστίας» γράμματα καί δελτάρια νὰ διακόψουν τὴν ἀποστολὴ τοῦ φύλλου ἀπὸ τὴν 1 Ἰανουαρίου 1893. Κι' ἀπὸ τὴν Πόλη, τὰ δύο βιβλιοπωλεῖα, Δεπάστα καί Γεράρδου, πῶς εἶχαν καθιερώσει νὰ πουλοῦν τὴν «Ἑστία» κάθε βδομάδα καί εἶχαν φτάσει στὰ 800 φύλλα, ζήτησαν νὰ περιοριστῇ ἡ ἀποστολὴ σὲ 300 μόνον.

Τελευταῖο θανάσιμο χτύπημα ἦλθε καί ἀπὸ τὴν Τούρκικη λογοκρισία. Σὲ κάποια σατυρική ἐφημερίδα τῆς Ἀθήνας δημοσιεύτηκε γελοιογραφία, πῶς θεωρήθηκε περιπαικτική γιὰ τὸ Σουλτᾶνο. Καί τότε ἀπαγορεύτηκε ἡ εἰσαγωγή κάθε ἔντυπου ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Ἀκόμα καί μιὰ Μαιευτική, διηγόταν ὁ Δροσίνης, πῶς εἶχε στείλει ταχυδρομικῶς τὸ Βιβλιοπωλεῖο τῆς «Ἑστίας» στὴ Σμύρνη, ἐπιστράφηκε με τὴ Γαλλικὴ ἐπισήμανση: «Prohibé».

Ἔτσι χάθηκαν ὄλοι οἱ συνδρομητῆς καί οἱ ἀγοραστῆς τοῦ φύλλου στὴν Τουρκία — περισσότεροὶ ἀπὸ χίλιους. Τρόπος γιὰ νὰ ἀντικατασταθοῦν με νέους δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ βρεθῇ. Τὰ δῶρα, πῶς ἔταζε ἡ Διεύθυνση τοῦ περιοδικοῦ γιὰ κάθε νέα ἐγγραφή δὲν ὠφέλησαν. Τὰ τρεῖς χιλιάδες φύλλα τοῦ 1892 κατέβηκαν στὰ μισά. Ὁ ἰσολογισμὸς τοῦ 1893 θ' ἄφηνεν ἔλλειμμα, κι' ἂν ἀκόμα σταματοῦσε τὸ σκόρπισμα τῶν συνδρομητῶν, πῶς δὲν ἦταν πιθανόν.

Τί ἔπρεπε λοιπὸν νὰ γίνῃ; Ἄλλο δὲν ἔμενε παρὰ νὰ διακοπῇ ἡ ἔκδοση τῆς «Ἑστίας», ἀφοῦ δὲ σκέπαζε πῶς οὔτε τὰ ἐξοδά της, καί ἀπὸ χρόνο σὲ χρόνο θὰ μεγάλωνε ἡ τρύπα τῆς ζημίας. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς συνεργάτες της, τότε προθυμοποιήθηκαν νὰ βοηθήσουν τὴ Διεύθυνση στὴν κρίσιμη αὐτὴ περίσταση. Νὰ παραιτηθοῦν ἀπὸ κάθε ἀμοιβῆ καί νὰ κάνουν γύρω τους προπαγάνδα γιὰ νέους συνδρομητῆς. Κι' ἄλλοι, φίλοι τῆς «Ἑστίας», φάνηκαν πρόθυμοι νὰ ἐγγραφοῦν γιὰ ὠρισμένη κάθε χρόνο χρηματικὴ εἰσφορά.

Με τέτοια ὁμως καλοπροαίρετα βοηθήματα δὲν μποροῦσε νὰ ξακολουθήσῃ τὴν ἔκδοσή του ἕνα περιοδικὸ τόσο ψηλά φτασμένη, σὰν ἀγαθοεργὸ ἴδρυμα, χωρὶς τοὺς σταθεροὺς πόρους, πῶς εἶχε πρὶν.

Ὁ Δροσίνης τότε πρὸς σ' αὐτὸ τὸ δίλημμα, ἐφευρετικὸς ὅπως ἦταν πάντοτε σὲ κάθε του δουλειά, ἀποφασίζει νὰ μεταβάλλῃ σὲ καθημερινὴ ὁμώνυμη ἐφημερίδα τὸ περιοδικό, καί ἐκδίδει πράγματι τὴν ἀπογευματινὴν «Ἑστία» πῶς ὡς τὰ σήμερα ἐξακολουθεῖ — καί σὰν παράρτημά της κάθε δεκαπέντε τὴν «Εἰκονογραφημένη Ἑστία». Τὸ περιοδικὸ ἀνάλαβε νὰ τὸ συνεχίσῃ ὁ παλιὸς συνεργάτης τοῦ Δροσίνης Γρ. Ξενόπουλος ἀπὸ τὸ Γενάρη τοῦ 1895.

Καί ἔτσι ἀρχίζει ἡ τετάρτη καί τελευταία περίοδος τῆς «Ἑστίας».

Δ. ΜΑΡΓΑΡΗΣ

